

Up4Diversity

Trainingsmateriaal voor
onderwijsprofessionals om
geweld tegen LGBTIQ+-jongeren
te stoppen en te
voorkomen

Jongeren en jeugdwerkers
inspireren om actieve opstanders
te worden van de preventie van
geweld tegen de LGBTIQ+
gemeenschap in het digitale
tijdperk

Dit ontwerpdocument werd gefinancierd door het programma
Rechten, gelijkheid en burgerschap van de Europese Unie (2014-2020)

REC-RDIS-DISC-AG-2019

Overeenkomst n° 881918 – UP4Diversity.

Module 6. Succesvolle strategieën ter bestrijding van geweld tegen LGBTIQ+ met sociale impact

In the following module, we will highlight some interventions, strategies or materials that have an evidence base on preventing violence: some of them are more linked to bystander intervention or are more directly targeted at LGBTIQ people or youth. They can be good examples of other practices that are being carried out, that follow a rigorous foundation and show good signs of social impact in reduction of bullying or violence.

1. Green Dot bijstaandersinterventieprogramma

Het Green Dot Bystander Program, dat in 2006 werd opgericht door dr. Dorothy Edwards, was oorspronkelijk **bedoeld om de veiligheid op universiteitscampussen te bevorderen**; nu, na 15 jaar van uitvoering en wetenschappelijke evaluatie, wordt het ontwikkeld voor middelbare scholen. Het doel van het "Green Dot"-programma is een bijstaandersinterventiestrategie toe te passen die succesvol is gebleken bij het voorkomen en verminderen van op macht gebaseerd persoonlijk geweld.

Het is gebaseerd op de vooronderstelling dat niemand alles hoeft te doen, maar dat iedereen iets kan en moet doen, **omdat geweld systematisch kan worden teruggedrongen met een gemeenschapsaanpak.**

In wezen is **een groene stip een gedrag, een keuze of een actie die de veiligheid bevordert.** Omgekeerd is een **rode stip elke gewelddadige of discriminerende houding of actie.** Het idee is om de ruimtes van een instelling, zoals een middelbare school, in beeld te brengen en in staat te zijn om rode stippen te neutraliseren met zoveel mogelijk groene stippen, waardoor de rode stippen afnemen. De aanpak is dus zowel gebaseerd op preventie als op oplossing.

Een sleutel tot het succes van de Groene Stip is de integratie van de communautaire aanpak in de cultuur van de instelling, met name wat het gedrag van de jongeren betreft. Essentieel voor die integratie is de opleiding van "populaire opinieleiders", d.w.z. jongeren die in de groepen als bijzonder gewaardeerd worden, zoals atleten, kapiteins, klassenleiders, enz.

Green Dot betreft de hele gemeenschap, niet alleen studenten en docenten, bij geweldpreventie Initiatiefrijke leraren de docenten hoe te werken met hele schoolsystemen en hoe alle actoren, met inbegrip van ouders, coaches en andere belangrijke en invloedrijke figuren in de institutionele setting, erbij te betrekken.

Er zijn twee soorten groene punten: proactieve en reactieve:

- **Proactive Green Dots** helpen de basisnormen vast te stellen in de cultuur van nultolerantie ten aanzien van geweld en de overtuiging dat iedereen zijn steentje kan en moet bijdragen tot een veilige gemeenschap.

- **Reactive Green Dots zijn directe reacties** op situaties waarin verontrustende gedragingen of potentiële of reële gevaren worden waargenomen, ongeacht of deze zich zouden kunnen voordoen, dan wel zich voordoen of zich hebben voorgedaan.

Voorbeelden van proactieve Green Dots zijn het opzetten van social media-campagnes, **het bevorderen van bewustwording, het inchecken bij vrienden, en het organiseren van green dot sportwedstrijden.**

54 Binnen de reactieve Green Dots is er niet slechts één manier om te handelen, en het programma laat dit zien met de **3 D's: Direct, Distract, en Delegeren.** Ten eerste kunnen we kiezen voor een directe interactie met de potentiële of feitelijke dader, of met het slachtoffer. Door afleiding kan een bijstaander een afleidingsmanoeuvre doen om de potentieel problematische situatie te ontwarren. Ten slotte kan een bijstaander door delegeren iemand anders vragen om in de situatie te helpen interveniëren.

Voorbeelden van reactieve Groene Stippen zijn het direct confronteren van een situatie, afleiden door de convergentie en de energie van de interactie te veranderen of door de personen af te leiden, of delegeren door iemand te zoeken die het probleem beter kan oplossen (thee-kerel, andere vrienden, politieagent, enz.).

De Groene Stip begint met een opleiding voor de professionals die zich bezighouden met de belangrijkste ideeën voor een geslaagde uitvoering van het programma. Hun

vier module-trainingen omvatten kennis om macht-gebaseerd geweld te herkennen dat zich kan ontwikkelen

tot potentieel risicovolle of schadelijke situaties; zij geven ook voorlichting over de eigen obstakels van bijstaanders om op te staan, zoals verlegenheid, onwil om leeftijdgenoten te verontrusten, de vrees dat anderen zullen ingrijpen of angst voor verlegenheid of het maken van een scène. Tenslotte richten zij zich op het opbouwen van vaardigheden om op te staan en vertrouwen te wekken in de uitvoering van het programma.

Opleidingsinspanningen kunnen zich vervolgens vertalen in verschillende institutionele acties, zoals strategische planning, mobilisatie door bijstaanders, communicatie en coalitievorming. Het lesmateriaal dat met de studenten wordt gebruikt, omvat groeps- en individuele activiteiten, groepsdiscussies, videovignetten die door andere studenten of uit de media zijn gemaakt.

Volgens de uitgevoerde evaluaties is het bijstaanders-interventieprogramma "Green Dot" een van de meest wetenschappelijk en systematisch geëvalueerde. In een studie is gebleken dat het de zelf gerapporteerde frequentie van seksueel geweld door leerlingen op scholen die de training kregen, met meer dan 50% vermindert.

Er was ook een daling met 40% in de zelfgerapporteerde frequentie van geweldpleging in het algemeen, waaronder staken, dating-geweld, seksuele intimidatie en seksueel geweld.

Uit een andere recente studie onder meer dan 2.500 universiteitsstudenten bleek dat het horen van een toespraak over de Groene Stip, maar vooral het volgen van een bijstaandersinterventietraining, resulteerde in meer gera-

pporteerde actieve bijstaandersacties in vergelijking met niet-getrainde studenten. Bijna 50% van de studenten hadden minste één Green Dot-toespraak gehoord op hun universiteitscampus, wat een opmerkelijke verspreiding van het programma bewijst.

Om meer te weten te komen:

Coker, A. L., Bush, H. M., Cook-Craig, P. G., DeGue, S. A., Clear, E. R., Brancato, C. J., ... & Recktenwald, E. A. (2017). RCT testing bystander effectiveness to reduce violence. *American journal of preventive medicine*, 52(5), 566-578.

Website of the program:

<https://alteristic.org/services/green-dot/>

2. Gay-Straight Allianties

Een Gay-Straight Alliance (GSA, vanaf nu) is een door studenten geleide of in de gemeenschap verankerde organisatie, die vooral in de Verenigde Staten en Canada te vinden is op middelbare scholen en hogescholen, alsook op hogescholen en universiteiten, en die bedoeld is om een veilige en ondersteunende omgeving te bieden voor lesbische, homoseksuele, biseksuele en transgender (LGBT) kinderen, tieners en jongeren en hun cisgender heteroseksuele bondgenoten. Op middelbare scholen staan GSA's onder toezicht van een verantwoordelijke docent. De eerste GSA's werden opgericht in de jaren 1980.

Er zijn tal van manieren waarop de GSA de LGBTQI+-jongeren steunt. Deze omvatten digitale campagnes en steun of zelfs fysieke acties met de clubs in de middelbare scholen en hogescholen. Er zijn verschillende publicaties van de organisatie om de leerlingen en leraren te helpen om daarvoor actie te gaan voeren.

Virtuele GSA's in actie: Digital Organizing Toolkit

In 2020 lanceerde GSA Network de Virtuele GSA's in Actie, een toolkit voor het organiseren van digitale evenementen of trainingen met behoud van het plezier van de fysieke evenementen.

The Toolkit provides steps for young people to get started in creating a Virtual Community GSA and take their clubs online. Also, it provides help to existing young people and clubs to take a step further to their activism and support them to create a safe online space for young people.

Voor nu leerlingen in een afgelegen leeromgeving zitten, wordt het noodzakelijk om het GSA Netwerk online te brengen. Bovendien hebben sommige scholen zeer strenge administraties die de studenten niet toestaan om clubs

te hebben of hun clubs digitaal te verplaatsen omdat ze zich zorgen maken over de veiligheid van de omgeving. De toolkit biedt veilige platforms om vergaderingen te houden, begrijpelijke manieren om oude leden te betrekken en nieuwe aan te trekken, en bovenal hoe je voorzichtig kunt zijn met persoonlijke privacy in de digitale wereld.

erder kan iedereen in de toolkit zeer belangrijke informatie vinden en de belangrijke rol van hetero bondgenoten en hoe zij de LGBTQI+ jongeren kunnen betrekken en ondersteunen. Met verschillende vragen en antwoorden, schema's en vragen om het risico in te schatten van het opkomen voor jezelf of voor een GSA-club, hulpmiddelen en contactgegevens is de specifieke toolkit een zeer belangrijke publicatie voor iedereen.

56

Bovendien is het een educatieve toolkit voor hetero-bondgenoten om op te staan en de gemeenschap te steunen, en te leren over de vormen van onderdrukking die je moet leren en afleren om een betere voorvechter te zijn. In Bijlage B. staan een aantal goede voorbeelden die ons dieper in onze eigen zoektocht doen duiken om meer te weten te komen over hoe onderdrukking zich voor sommigen manifesteert, een plan te ontwikkelen om meer manieren te leren kennen waarop discriminatie en vooroordelen zich in onze gemeenschappen manifesteren. Deze toolkit is een stap-voor-stap leidraad voor iedereen om zichzelf en anderen op te leiden, om contact op te nemen met Trans, Queer, Non-binary/Gender, Non-Conforming, Black, Indigenous, jongeren van kleur leeftijdsgenoten en hen te laten zien dat je om hen geeft, dat je je bewust bent van wat er gaande is, en dat je een verschil kunt maken; ook, om te bevestigen dat je er voor hen bent op elke manier die zij nodig kunnen hebben. Bovendien kun je dialogen starten en aanmoedigen over verschillen heen en je voorrecht (en je fysieke en geldelijke middelen) gebruiken om kwesties,

bedrijven en projecten van LGBTQI+ en zwarte en inheemse mensen van kleur te steunen.

Last but not least, en zeer belangrijk, is er in de toolkit altijd een herinnering om in gedachten te houden dat sommige mensen misschien privileges hebben die anderen niet hebben. En vooral tijdens een digitale vergadering of evenement breiden deze privileges zich uit. Deze toolkit helpt de facilitator om vertrouwensrelaties op te bouwen en een dynamiek te creëren waarin de behoeften centraal staan van diegenen die te vaak buitengesloten worden onder de deelnemers, vaak LGBTQI+, autochtonen en mensen van kleur.

Om meer te weten te komen:

Visit the website of the program:

<https://www.gsa-network.com>

LARM - Onderwijsmateriaal voor scholen

LARM is een pakket lesmateriaal over LGBT+-rechten dat gericht is op leerlingen van 12-16 jaar. De EU beschouwt "jongeren" vanaf 15 jaar, maar toch is het belangrijk zich ook te richten op leerlingen in de eerste fasen van de adolescentie. Door vroegtijdig ingrijpen is de kans op een succesvolle en duurzame verandering groter, en daarom is het zeer relevant om ook op deze leeftijdsgroep te focussen. Door kinderen en jongeren de taal te geven om over discriminatie en pesten te praten, zullen zij bovendien meer inzicht krijgen in deze problemen. Hoewel het materiaal bedoeld is voor leerlingen van 12-16 jaar, kan het gemakkelijk worden aangepast en ook worden gebruikt voor leerlingen van 15-18 jaar.

LARM heeft twee hoofddoelen:

- 1. Making it easier and more accessible for teachers to teach students about gender, body, and sexuality**

as part of the mandatory health- and sexual education.

2. Het onderwijzen van studenten over normen, rechten, identiteit, minderheden, media, en activisme.

Vooraf doelstelling nummer twee is belangrijk in de huidige context, aangezien deze gericht is op het creëren van bewustzijn en structurele veranderingen, en op normen, rechten en discriminatie, en hoe je een actieve, geïnformeerde, vooraanstaande burger kunt zijn die bijdraagt aan een positieve (online) omgeving voor alle inwoners, ongeacht geslacht, genderidentiteit en genderexpressie.

In plaats van te focussen op de seksualiteit en/of genderidentiteit van de minderheid, **richt het materiaal zich op de normen van de maatschappij**, waaraan alle mensen zich in meer of mindere mate onderworpen kunnen voelen. Het zijn dus de normen van de maatschappij die de leerlingen gevraagd worden te analyseren en er een kritisch standpunt over in te nemen, eerder dan de identiteit of de seksualiteit van een minderheidsgroep.

Bij het gebruik van LARM analyseren de leerlingen eerst de normen en structuren van de samenleving, en vervolgens voeren zij hun eigen campagne voor diversiteit en gelijke rechten. Vanuit maatschappelijk oogpunt is het van het grootste belang dat leerlingen de democratische vaardigheden ontwikkelen die nodig zijn om de rechten van zichzelf en anderen te bevorderen. LARM bevordert de ontwikkeling van deze vaardigheden.

LARM is gebaseerd op verschillende schoolvakken, zoals maatschappijleer, gezondheid en seksuele voorlichting, geschiedenis, godsdienst, informatica en design. Het materiaal bestaat uit zeven modules, die hieronder worden beschreven.

1. Inleiding tot het materiaal en tot LBGT
2. Normen en rechten in de hedendaagse samenleving
3. Gender, lichaam en identiteit
4. Minderheid en meerderheid
5. Schendingen en discriminatie
6. Een breuk met bestaande normen
7. Aan de slag met uw LARM-campagne

LARM richt zich op twee hoofdgebieden:

- Normen in plaats van individuen en acties in plaats van tolerantie

Normen in plaats van individuen betekent dat men zich richt op normen in plaats van op de mensen die deze normen overtreden. De focus ligt op beperkende sociale structuren, d.w.z. de verwachtingen waaraan iedereen voldoet, die in sommige gevallen de identiteit, het zelfbesef, de opties en het gedrag van LGBT+-mensen beperken. Kritisch zijn op normen in praktische zin betekent de focus verbreden, zodat meer mensen de normen kunnen beïnvloeden, en erop wijzen hoe bepaalde structuren iedereen beïnvloeden in de vorm van (maatschappelijke) verwachtingen.

Actions rather than tolerance does not mean showing special compassion, pity or tolerance towards people experiencing bullying or discrimination. Rather, it means looking into who is hurt by the limiting social structures, that contribute to them having fewer privileges and rights compared to others. Door te analyseren en zich uit te spreken over wat en wie als "normaal" wordt beschouwd, en dus de macht en de verantwoordelijkheid hebben om de normen te veranderen die ons allen beïnvloeden, worden de leerlingen in staat gesteld om er actie tegen te ondernemen. Een actiegerichte aanpak betekent dat men zichzelf in het spel brengt, in plaats van eenvoudig en passief de normen te aanvaarden zonder veel na te denken over de macht en verantwoordelijkheid van de meerderheid.

Om nog meer te weten te komen :

Visit <https://larmlgbt.dk/teachers> for an extensive explanation of the program, and for teacher resources.

Het materiaal is gebaseerd op de volgende wetenschappelijke literatuur, alle van Scandinavische oorsprong:

- I normens öga. Brade (ed)(Sverige, 2008)
- Seksualitet i skolen. Røthing & Bang Svendsen (eds) (Norge, 2009)

- Normkritisk pedagogik. Bromseth & Darj (eds)(Sverige, 2010)
- Åbne og lukkede døre. Kirk, Scott, Siemen & Wind (eds) (Danmark, 2010)
- Skola i normer. Martinsson & Reimers (eds) (Norge, 2014)
- Køn, seksualitet og mangfoldighed. Hansen & Nielsen (eds)(Danmark, 2016)
- Upassende opførsel. Ananda Lodahl (Danmark, 2018)

LARM werd ontwikkeld in 2018 en 2019, en begon in het najaar van 2019 op scholen te worden toegepast. Toen de pandemie in maart 2020 toesloeg, kwam het gebruik van LARM echter natuurlijk abrupt tot stilstand. Daarom bestaan er momenteel geen evaluaties van de uitvoering van het programma. Uit anekdotisch bewijsmateriaal blijkt echter dat zowel leerlingen als leerkrachten positief reageren.

4. MOVISIE – Doing It For Optimal Impact

Doing it for Optimal Impact is een Nederlandstalig boekje met richtlijnen voor docenten in het voortgezet onderwijs of jongerenwerkers over hoe om te gaan met LGBTI-kwesties op school, gebaseerd op wetenscha-

ppelijk gevalideerde methodologieën. Het bevat tips voor een effectievere bestrijding van discriminatie van LGBT's door middel van voorlichting, training en workshops.

Het boekje van 64 bladzijden is gebaseerd op een onderzoek van meer dan 400 wetenschappelijk onderbouwde papers, plus een reeks interviews met deskundigen.

Op basis van het bestaande (academische) bewijsmateriaal worden in de gids 7 benaderingen uiteengezet om de acceptatie van de LGBTI-gemeenschap te bevorderen:

1. Verhalen delen: hoe is het om LGBTI te zijn?
2. Uitwisselen van en luisteren naar elkaars verhalen
3. Film and theater over verhalen van LGBTI
4. Het creëren van een positieve associatie met LGBTI
5. Het stellen van positieve normen door het goede voorbeeld te geven
6. Het creëren van samenwerking tussen LGBTI - en niet - LGBTI jongeren
7. Het simuleren van zelfbewustzijn en zelfbeheersing

Elke benadering wordt in detail behandeld: naast wetenschappelijke referenties legt de gids uit waarom, wanneer en hoe de benadering het best kan worden toegepast, en geeft tips en activiteiten. Gebruikers worden uitgenodigd om twee of meer benaderingen te combineren, afhankelijk van hun publiek en, uiteraard, de tijd en middelen waarover zij beschikken.

Interessant is dat het boekje ook ingaat op de competenties van ideale bijstaanders en professionals die met jongeren werken. Deze omvatten het hebben van actuele kennis van terminologie, discriminatiemethoden en voorbeelden; voortdurende professionele ontwikkeling; het hebben van de vaardigheden om mensen gerust te

stellen en hen een vertrouwde omgeving te bieden; en een nauwe band met de doelgroep.

Het volledige boekje - beschikbaar in het Nederlands - is hier te vinden. Hieronder vindt u meer details over een van de benaderingen ("story-telling") en een voorbeeld van hoe deze tips en inzichten de dagelijkse praktijk kunnen beïnvloeden.

Story-telling: stereotypen aanpakken en empathie kweken

Het vertellen van verhalen is een krachtig instrument voor bewustwording en onderwijs rond LGBTIQ-kwesties. Zoals Doing It For Optimal Impact schetst, heeft onderzoek aangetoond dat het benaderen van en leren over LGBTIQ-kwesties door de lens van doorleefde ervaringen kan helpen begrip en empathie op te bouwen. Met andere woorden: lezen of luisteren naar de ervaringen van LGBTIQ-mensen kan helpen om impliciete en expliciete stereotypen aan te pakken. Dit schept ruimte voor een zinvolle dialoog en wederzijds respect.

Story-telling is echter ook complex. Hoe vind je mensen die bereid zijn hun verhalen te delen? En hoe creëer je een veilige ruimte voor hen om dat te doen? Op deze en vele andere vragen biedt Doing It For Optimal Impact een doordachte leidraad. Een kleine selectie:

Wat moet je doen?

- Maak het je publiek zo gemakkelijk mogelijk om zich met de persoon en zijn verhaal te verbinden. Je kunt illustraties gebruiken (foto's, video's) en zelfs humor waar nodig.
- Wees duidelijk in je taalgebruik. Als het een verhaal is over een transseksueel, zorg er dan voor dat dat be-

noemd wordt. Een deel van het doel is ervoor te zorgen dat mensen zich comfortabel gaan voelen bij het gebruik van deze termen.

- Natuurlijk zullen dergelijke verhalen negatieve elementen bevatten. Het is echter belangrijk om ook positieve elementen op te nemen. Welke steun hebben mensen gekregen, welke rol hebben anderen gespeeld om hen een goed gevoel over zichzelf te geven?
- Encourage listeners to ask questions – but understand and accept that you may not have all the answers!

Wat moet je niet doen?

- Probeer ervoor te zorgen dat het publiek zich kan inleven in de persoon of personen die de verhalen vertellen. Het kan inspirerend zijn om zeer onafhankelijke mensen te zien, die er niet om geven om 'eruit te zien en te klinken zoals iedereen'. Maar velen zullen het gemakkelijker vinden om iemand te begrijpen die meer op hen lijkt (qua uiterlijk, manier van spreken,...). Begrijp uw publiek: wat zou voor hen werken?
- Empathie kan moeilijker zijn voor jongeren voor wie een 'stoer' of 'sterk' imago erg belangrijk is, vooral in groepsverband. Het kan ook moeilijker zijn voor mensen met een laag gevoel van eigenwaarde, of voor mensen die zelf al met grote persoonlijke problemen te maken hebben. Denk in deze gevallen goed na of het vertellen van verhalen wel iets is waar je mee door wilt gaan.

Beyond Stories: Hoe een bondgenoot te zijn

Dit programma is ontwikkeld aan de Universiteit van Turku, Finland, en het is een evidence-based antipestprogramma. Het programma is gericht op het bestrijden van pesten

op scholen en biedt materialen en hulpmiddelen die daarbij helpen. Het KiVa gaat uit van een sociaal paradigma van pesten, waarbij wordt erkend dat bijstaanders de sociale status en de macht van pesters kunnen verminderen door slachtofferhulp te bieden en pesten af te keuren, en daardoor hun motivatie om te pesten kunnen verminderen.

Het KiVa-programma is gebaseerd op drie pijlers:

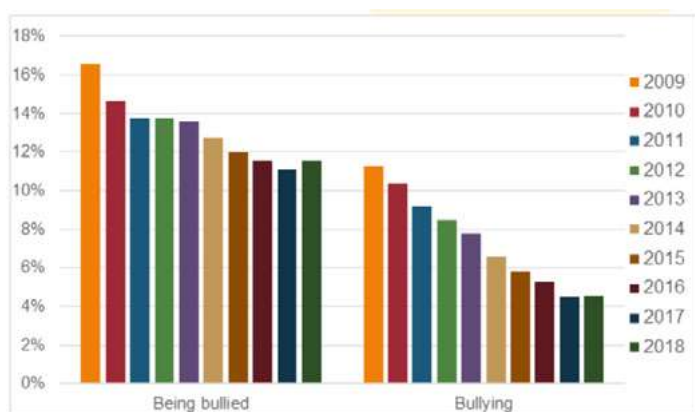
- 1. Preventie.** Werken aan het terugdringen van pestincidenten door ze te voorkomen. Om dit te bereiken zijn er verschillende spelletjes en lessen ontworpen, gericht op leerlingen
- 2. Interventie.** Hierbij ligt de nadruk op kinderen die betrokken zijn geweest bij pesterijen. Het doel is deze kinderen te voorzien van op oplossingen gebaseerde technieken en instrumenten om pesten aan te pakken.
- 3. Monitoring.** Het toezicht wordt als een instrument aan de school verstrekt en het evalueert de huidige situatie en de vooruitgang van een instelling (school) door zowel het personeel als de leerlingen te onderwerpen.

Op bewijs gebaseerd

De doeltreffendheid en doelmatigheid van het programma zijn grondig onderzocht en de bevindingen concluderen dat het KiVa-programma een significante vermindering te zien geeft van homo- en transfoob pesten en schoolgeweld (Salmivalli, 2011). De KiVa-elementen komen overeen met effectieve maatregelen tegen LGBT-gerelateerd pesten uit wetenschappelijke artikelen. Daarnaast zijn ook andere aspecten gemeten en is het programma effectief gebleken, zoals de schoolse sympathie, de academische motivatie en de prestaties (Salmivalli, 2012). Vanwege de

positieve effecten van dit programma, verschijnt het op verschillende scholen in Finland en in de rest van Europa (Nederland, Estland, Italië en Wales).

Al na het eerste jaar van de uitvoering is een daling van het aantal pesterijen en gepest worden geconstateerd. De onderstaande grafiek toont het effect van het programma na elk jaar van uitvoering op het aantal gevallen van pesten en gepest worden.

Het programma biedt de materialen aan in de volgende formaten:

- Handleiding voor leerkrachten
- Online spelletjes, Videoclips, hesjes, posters
- Gids en infobrieven voor ouders
- Grafieken voor presentaties
- Online enquêtes voor leerlingen en personeel
- Formulieren die gebruikt kunnen worden in gesprekken met de gepeste leerling en het kind dat gepest heeft
- Instructies over hoe het programma correct te implementeren

Referencias:

1. Salmivalli, C., Kärnä, A., & Poskiparta, E. (2011) Counteracting bullying in Finland: The KiVa program and its effects on different forms of being bullied. *International Journal of Behavioral Development*, 35, 405-411.
2. Salmivalli, C., Garandeau, C., & Veenstra, R. (2012). KiVa Anti-Bullying Program: Implications for School Adjustment. In G. Ladd & A. Ryan (Eds.), *Peer Relationships and Adjustment at School*. Charlotte, NC: Information Age Publishing

Om nog meer te weten te komen :

Visit <https://larmlgbt.dk/teachers> for an extensive explanation of the program, and for teacher resources.

